

possit quatuor pedes habere. Etsi autem etiam asinus non essentialiter exigit quatuor pedes, tamen naturaliter eos exigit: cui exigentiæ si Deus velit se accommodare, & præsertim, si nolit se accommodare exigentiæ hominis (quæ conditiones possunt in ea propositione S. Doctoris subintelligi) habebit ille homo asinus quatuor pedes.

189. Inferitur ulterius cum Haunoldo *Log. pract. p. 2. c. 4. a. 4. n. 13.* utilem esse hanc hypothesin; *Si animalitas hominis daretur sine rationalitate, non differret a bruto*; nam animalitas non constituitur ex rationalitate, & hinc in hac hypothesi non tollitur constitutum animalitatis: neque etiam ponitur ullum principium, ex quo inferri possit alterum contradictorium per locum intrinsecum; nam, quod animalitas sit identificata cum rationalitate, est, ut dictum n. 180. tantum locus extrinsecus: neque etiam terminus *hominis*, seu *homo* in obliquo, infert alterum contradictorium; quia, ut ait Haunoldus *loc. cit.* non intelligitur, quod maneat ea animalitas sub conceptu hominis, seu humanæ animalitatis, sed tantum, quod illa animalitas, quæ iuncta rationalitati constituit hominem, nunc fingatur per impossibile ab ea separari.

190. Hæc de hypothesibus impossibilibus dicta sint, ex quibus quarundam utilitas, & inutilitas aliarum, satis colligi poterit: qui plura cupit, adeat, quos citavimus, Haunoldum, atque Casilium, item Buhon *tom. 4. seu metaph. 9. 8. c. 5. p. An legitima*: & Casilius præcipue questionem hanc fusius exponit. Mihi non est visum, plura de his, similibusque summulisticis addere, & subtilitatibus, ac difficultatibus non necessariis tempus infumere, præsertim, cum (ut notat Arriaga *disp. 3. in Summul. sect. 6. in fine*) tot propositionum conversionibus videatur caput inverti, & tot vocalium, ac consonantium, in variis dialecticis versibus adductarum, mysteriis, atque earum repetitione, & comparatione, memoria vix non penitus opprimi. Unde pro introductione in Logicam, seu pro Logica parva, hætenus allata sufficiunt, ut adeo liceat, auspice ter optimo Deo, ad Logicam majorem gradum facere.

LOGICA, S I V E DISPUTATIONES LOGICÆ.

191. Cientiã rite ratiocinandi *Logica*, seu *Dialectica* dicitur: quæ voces origine græcæ sunt, & artem sermocinandi, aut disputandi significant. Nomenclationes istæ acceptæ sunt ab Aristotelis posteris, qui iis usi sunt; nam ipse Philosophus priorem vocem, seu *Logicæ* appellationem, nunquam adhibuit: *Dialecticæ* autem nomen soli Topicæ tribuit: totam autem scientiam, quam septendecim libris complexus est, *Organum* dixit, seu *Instrumentum*, scilicet aliarum scientiarum; quippe has *Logicas* adjuvat ad eliciendos circa propriam earum materiam scientificos actus. Hanc scientiam plurimum dilaudat S. Augustinus *l. 2. de Ordine c. 13.* ubi eam vocat *disciplinam disciplinarum*: & addit: *Hæc docet docere: hæc docet discere: in hac seipsa ratio demonstrat, atque aperit, quæ sit, quid velit, quid valeat. Scit scire: sola scientes facere non solum vult, sed etiam potest.*

Cum autem Angelicus doceat *1. p. 9. 94. a. 3. in corp.* Adamo fuisse infusus a Deo omnes scientias, in quibus homo natus est instrui, absque dubio etiam *Logica*, præ multis aliis homine digna, & vel maxime necessaria, ei fuerit divinitus infusa, ab ipso vero in posteros propagata; quamvis dein injuria temporum, & incuria hominum, tot erroribus fuerit deformata, ut, qui eam pristino nitore restituerunt, non tam antiquatam innovasse, quam novam invenisse sint crediti. Qua in re utilem reipublicæ litterariæ operam navarunt Socrates, & Platon, ille definitionem, hic divisionem, & inductionem, excogitando.

192. Sed præ omnibus grates debentur Aristoteli,
F 2 argu-

argumentationis, & syllogismi præsertim inventori: qua de causa eum semper antiquitas ut præcipuum Philosophum, & antonomastice talem, est venerata: quodque majori adhuc laudi ipsi est, successu temporis eum præ aliis juventuti prælegendum elegit Ecclesia. Et certe ejus methodus disputandi revincendis hæreticis aptissima est, ejusque etiam principia physica melius, quam aliorum, cum dogmatibus fidei conciliantur: qua de re in Physica pluribus erit agendum. Licet autem & ipse, utpote fidei lumine destitutus, quandoque a veritate aberraverit, e. g. adstruendo mundi aternitatem, vel etiam, ut quidam volunt, actionis creativæ impossibilitatem, aut similia, ita tamen erravit, ut nemo facile ab eo in errorem inducatur; eo quod opposita veritas a fertis fidei principiis mox demonstraretur.

193. Organum autem suum Aristoteles in septendecim, ut jam dictum est, libros divisit, quorum primus inscribitur de *Prædicamentis*, seu *Categoriis*; nam de his agit: duo sequentes libri *Perihermenias* vocantur, seu de *Interpretatione*; nam de hac in iis tractat, seu de enunciatione, ut merito volunt *Comimbricenses in præfat. ad hos libros*. Isthis subiungit Philosophus quatuor libros *Analyticorum*, seu *Resolutoriorum*, in quorum duorum prioribus agit de syllogismo in genere, in duobus vero posterioribus de syllogismo in specie, nempe de demonstrativo. His subtexit octo libros *Topicorum*, in quibus de locis argumentorum, potissimum probabilium, fufus disputat. Tandem addit duos libros *Elenchorum*, iisque tradit, per se quidem modum solvendi, per accidens vero etiam modum construendi sophismata.

194. Ex his jam multa in Summulis, quantum necesse est, pertractavimus: de aliis autem per Logicæ ipsius decursum agemus, de iis nempe, de quibus ex diuturna consuetudine in nostris Universitatibus solent prælectiones haberi: quam consuetudinem semper præ oculis habebimus, non tantum quoad delectum materie, sed etiam quoad ordinem ejusdem, ita, ut aliqua prius, aliqua post ponamus: imo quedam ex Metaphysica in Logicam, alia contra ex Logica in Metaphysicam transferamus; nec enim censendum est, nostros majores temere hunc ordinem

in

in Philosophiam introduxisse, sed ex gravi ratione, & intuitu majoris profectus a disciplinarum istarum candidatis faciendi: qui etiam finis est hujus lucubrationis.

DISPUTATIO I.

De Prolegomenis logica.

195. Solent auctores jam longo tempore, & more, nostris præsertim Universitatibus usitatissimo, questionibus Organo Aristotelis magis intrinsicis, prætermittere disputationem de Prolegomenis Logicæ, sive de natura, proprietatibus, & objecto hujus scientiæ. Sane decet, Dialectices studiosum nosse penitus artem, & habitum, cui sese impendit. Dein etiam ideo hæc de Logica paulo fufus examinantur, ut postea in aliarum scientiarum, Physicæ, Metaphysicæ &c. tractatione tuto possit iis supersederi; eo quod, que hic de Logica dicuntur, facile ad alias disciplinas, juxta suam proportionem, & materie capacitatem, transferantur.

Huic disputationi solet subnecti altera de identitate, & distinctione, que, quamvis ad Metaphysicam spectet, tamen jam hic anticipato instituitur: eo quod sine notitia distinctionum oppido difficile sit, ad argumenta, præsertim captiosa, & involuta, convenienter respondere. Post hæc disputatione tertia agi solet de Universalibus, in Porphyrii Isagoge expositis; nam & ista prius intelligi debent ab eo, qui doctrinam, in Aristotelis organo propositam, rite vult penetrare.

Tum enim vero quarta disputatione in primum Philosophi librum de prædicamentis, & præcipue de relatione, commentationes præleguntur: inde quinta, & sexta disputatione de objectis librorum *Perihermenias*, & *Analyticorum*, ac *Topicorum*, nempe de signis, & veritate, ac syllogismo, tam demonstrativo, quam probabili, agitur: quibus sex disputationibus etiam nos hunc de Logica tractatum circumferibemus. Itaque sit

QUÆSTIO PRIMA.

De Essentia, & Proprietatibus Logica.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex sit Logica.

196. **L**ogica dicitur a græca voce λογος, quæ sermonem significat, & recte a Conimbricensibus *quæst. præem. 4. art. 1.* ex Cicerone definitur *Ars differendi*. Hoc autem verbum *differere* apud eodem Conimbricenses *loc. cit.* quadruplicem habet significationem, nempe 1. uti sermone. 2. probabiliter disputare 3. argumentari. 4. ignotum ex noto patefacere, nempe ex aliquo modo sciendi, sive dein definitio, sive divisio, sive argumentatio fuerit, & in hac significatione hoc verbum in hac definitione accipitur; quia nempe Logica eatenus differit, quantum modus sciendi producit; unde etiam appellata est *Modus sciendi*, appellatione metonymica, fumendo effectum pro causa.

197. Dividitur autem Logica in *naturalem*, & *artificialem*. Prior, seu *naturalis*, videtur, non esse ipse intellectus, potens naturaliter discurre; quia hic est potentia identificata animæ, & non habitus ei superadditus: sed (ut vult Comptonus *disp. 1. log. sec. 2.* cui consentiunt Conimbricenses *quæst. præem. 6. n. 2.*) esse generalia quædam principia, vel notitiæ aliquæ modorum differendi, seu sciendi, quas ipsa ratio sine ullo præceptore, ordine, & methodo, sibi comparat, atque sic acquirit aliquam facilitatem in aliquibus saltem materiis discurrendi. Altera Logica, seu *artificialis*, est ipse habitus Logicæ, ex regulis, & præceptis rite differendi constitutus, cui proprie convenit definitio *num. præc. tradita*, scilicet *Ars differendi*.

Logica hæc *artificialis* dividitur in tres partes *physicas*, ex quibus quælibet potest dici *Logica partialis*, complexum autem omnium trium *Logica totalis*. Tres autem istæ partes sunt *Analytica*, *Topica*, & *Sophistica*: quarum prima precipue agit de syllogismo

Quid, & Quotuplex sit Logica. 115
gismo scientifico, seu demonstrativo, altera de probabili, ac tertia de Sophistico, prout scilicet de his agunt libri Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum, de quibus *num. 193.* locuti sumus.

198. Præ cæteris autem celebris est divisio Logicae in *docentem*, & *utentem*: in quibus tamen explicandis, præsertim in explicanda Logica utente, auctores plus, quam par est, dissentiunt; cum quæstio, si non tota de nomine sit, saltem de quæstione nominis plurimum habeat. Communiter dicitur *Logica docens* esse complexum ipsarum regularum Logicarum, quæ tradunt in genere methodum conficiendi modos sciendi; hac ratione enim docemur rite discere, quod pro fine suo Logica habet.

At *Logica utens* a variis varie explicatur. Giatinus *q. 1. Log. a. 6. §. Dico secundo.* vult, Logicam utentem esse ipsas alias scientias particulares, quæ in ordine ad suos actus Logicæ præceptis utuntur. Oviedo vero *Log. controu. 2. p. 2. n. 6.* & multi recentiores docent, Logicam utentem esse omnes actus, seu Logicos, seu Physicos, aut Metaphysicos, aut aliarum etiam scientiarum, directos a Logica, atque adeo Physicam, Metaphysicam &c. esse Logicam, non quidem simpliciter dictam, sed cum restrictione *utentem*. Equidem Atriaga *disp. 3. Log. sec. 1. n. 2.* ait, alias scientias non debere dici Logicam utentem, sed utentes Logica: sed hæc est grammaticalis objectio, quam Philosophi sæpe negligunt, dum nolunt legibus grammaticæ arctari, & sæpe activum passivo substituunt: & sicut dicunt *supponit* pro *supponitur* (quamvis non dicant *substituit* pro *substituitur*) ita etiam possunt dicere *Logica utens* pro *Logica*, ut ita dicam *passive usa*, vel *adhibita*: quamvis non dicant *malleus utens*, quando eo artifex utitur: scilicet in quæstionibus de nomine, aut voce, argumentum a pari est nullum.

199. Alii volunt, quod *Logica utens* sit Topica, ad quam reducuntur omnes actus probabiles, etiam circa objecta aliarum scientiarum versantes; cum enim actus probabiles ratione materie ad nullam scientiam spectent, ratione formæ autem ad solam Logicam pertineant, videntur non immerito Topicæ debere attribui: & sane Aristoteles *1. Topic. 1.* ait; *Propositi-*

tum quidem negotii est, methodum invenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus: id est: propositum est, artem docere, de omnibus probabilibus discurrendi: quibus verbis sane videntur omnes actus probabiles ad Topicam reduci. Utraque sententia probabilis est.

200. Conimbricenses *quest. proæm. 4. a. 2.* volunt, Logicam docentem, & utentem, esse eandem regulas Logicæ, quæ dum in genere tradunt methodum conficiendi modos sciendi, adeoque docent, istos conficere (quod sine omni actuali confessione illius modi sciendi fieri potest) merito dicantur Logica docens: dum vero in particulari juvant, & dirigunt ad actus, seu modos sciendi conficiendos, atque in istos directivè influunt, dicantur Logica utens, seu Logica in usum deducta, sive adhibita: ut adeo Logica utens a docente, saltem quoad rectum, non nisi formaliter differat, seu, ut *loc. cit.* ajunt Conimbricenses, non aliter differat, quam *differentia divisiva*, & *constitutiva*; nam sicut eadem realiter differentia, e.g. *rationale*, est divisiva respectu animalis tanquam generis, & est constitutiva respectu hominis tanquam speciei: ita eadem regula, ut in genere hominem docent conficere modos sciendi, sunt Logica docens, & ut eodem in particulari influunt in actus directos, sunt Logica utens.

201. Hac ratione salvatur, quod Logica utens non tantum sit congeries variorum actuum, sed sit aliquis habitus, qualem eam esse videtur a pluribus supponi, certe convenientius dici. Salvatur etiam illud commune dictum Philosophorum, Logicam docentem esse a rebus avulsam, seu abstractam: at vero utentem esse cum iis concretam, seu connexam; nam, cum regulæ ut docentes loquantur tantum in genere, & abstrahendo ab omni modo sciendi in particulari, vel saltem a modorum objectis, recte Logica docens dicitur a rebus avulsa, seu abstracta.

Cum autem regulæ ut utentes, seu influentes in productionem modorum sciendi, hos ipsos modos in particulari immediate, & consequenter etiam eorum objecta, tanquam res, circa quas illi versantur, mediate attingant, recte Logica utens cum rebus,

Quid, & Quotuplex sit Potentia, &c. 117
rebus, seu cum actibus in particulari productis immediate, & cum eorum objectis, saltem mediate, concreta, seu connexa poterit dici. Et hæc sententia mihi præ aliis placet; si quis tamen aliter sentiat, de hac questione vocabularia, nolim multum litigare.

ARTICULUS II.

Quid, & Quotuplex sit Potentia, Habitus, & Actus.

202. **U**T rite intelligantur tum essentia, tum proprietates Logicæ, præmittenda est explicatio quorundam terminorum, quid nempe in genere vocetur potentia, habitus, aut actus, de quibus præfenti articulo agendum; nam, quid sit & quotuplex virtus, sequenti articulo paulo fusius exponemus. Itaque potentia latissime sumpta est *aptitudo ad aliquid*: alia autem est *activa*, seu *aptitudo ad aliquid efficiendum*: alia est *passiva*, seu *aptitudo ad aliquid recipiendum*. Sic sol est potentia activa respectu caloris, quem producit: & terra est potentia passiva respectu ejusdem caloris, quem recipit, & per quem calefit.

203. *Habitus* est *qualitas difficulter mobilis potentia superaddita, in ordine ad producendos ejus actus*. Dividitur autem habitus in *infusum*, & *acquisitum*. Prior, seu *infusus*, est, qui absque prævio exercitio infunditur a Deo: & quidem alius est *per se infusus*, seu qui per frequentatos actus non potest naturaliter acquiri: & tales sunt omnes habitus supernaturales, e.g. fidei, spei, charitatis &c. Alius est habitus *per accidens infusus*, qui scilicet naturaliter per frequentatos actus potest quidem acquiri, sed hic, & nunc absque tali frequentatione a Deo infunditur: quales plures habitus scientiarum, & artium, primo parenti Adamo fuerunt infusi.

204. *Alter*, seu habitus *acquisitus*, est, qui nempe per frequentatos actus acquiritur, & potentiam ad similes actus faciliat; hunc definitur *qualitas difficulter mobilis potentia superaddita, eamque facilians ad suos actus*: in quo discrepat ab habitibus per

se infusus, qui juxta communem Theologorum non dant facile posse, sed tantum simpliciter posse. Habitus autem per accidens tantum infusi facilitant, ut acquisiti. Scilicet quivis magister in aliqua arte, hanc frequenter exercendo, seu actus ejus faciendo, acquirit facilitatem aliquam in perficiendis operibus artis, quam tyro necdum habet: pariter, qui sepe fuit intemperans in bibendo, acquirit vitiosam inclinationem, seu facilitatem ad bibendum, ut singulis momentis fitiat, & bibat. Dicuntur autem omnes habitus *difficiliter mobiles*; quia non ex natura sua transeunt, sicut actus: sed ordinarie per aliquod contrarium cum aliqua difficultate destrui debent.

205. Jam *habitus acquisitus* alius est *intellectualis*, alius *moralis*. Prior facilitat ad actus intellectus, alter ad actus voluntatis: de hoc tamen ulterius differere non spectat ad Logicam, quæ utique non ad actus voluntatis, sed intellectus disponit, seu facilitat. Habitus autem *intellectualis* dividitur rursus in *speculativum*, & *practicum*. Ille, seu *speculativus* est, cujus finis est veritas, seu qui quiescit in consideratione objecti, nec dirigit ad opus faciendum: & talis est Physica, ac Metaphysica: *practicus* est, qui dirigit ad praxin, seu, ut nostri communius expli- cant, ad opus faciendum, nec sinit in consideratione objecti, aut notitia de eo: & talis est Architectonica, Musica, Grammatica, &c.

Ex quo facile inferitur, quod etiam *actus speculativus* sit ille, qui quiescit in consideratione sui objecti: *actus practicus* autem, qui dirigit ad opus faciendum. Subdividitur autem habitus *practicus* iterum, & alius dicitur *factivus*, alius *activus*. Ille est, qui relinquit aliquod opus post se, seu post suam operationem: e. g. Architectonica relinquit domum, pictoria picturam: alter vero non relinquit opus post se, seu post suam operationem, e. g. musica saltatoria; nam finito istarum exercitio non remanet quidquam; quia cessante exercitio, seu operatione, cessat sonus, & saltus.

206. *Actus* jam aliud non sunt, quam operationes, a potentiis, vel habitibus productæ: & sunt duplicis generis; nam aliqui actus dicuntur *eliciti*, alii

directi

directi. Illi immediate profiunt ab habitu: isti profiunt mediate, s u fiunt juxta directionem actuum elicitorum. Sic actus elicitus pictoræ est ejus regula: e. g. *Colores debent subtiliter teri*: actus directus est ipsa subtilis colorum attritio juxta prescriptam regulæ facta. In habitibus speculativis dantur tantum actus eliciti: in practicis præter elicitos dantur etiam directi: & potest idem actus respectu diversorum habituum esse simul elicitus, & directus: sic definitio: *Omnis homo est animal rationale*: est actus elicitus respectu Physicæ, & directus respectu Logicæ.

Imo videtur quibusdam, etiam idem actus posse respectu ejusdem habitus esse simul actus elicitus, & directus: e. g. regula illa primæ figuræ: *Nec major sit specialis*: videtur esse actus directus, ac elicitus respectu ejusdem Logicæ: & quidem elicitus, quia tanquam regula immediate, ut volunt, profiunt a Logica: directus autem, quia regulatur per aliam regulam, scilicet, quod medius terminus debeat in præmissis distribui, vel, quod a non distributo non debeat procedi ad distributum. Tantum difficultas aliqua videtur in hoc modo loquendi esse quoad illud, quod tales actus dicantur immediate profuere a Logica; cum non videantur procedere, nisi mediantibus aliis actibus directivis.

Forte tamen poterit dici, tales actus immediate profuere a Logica ratione materiæ, quæ immediate a Logica, & a nulla alia scientia suppeditatur: & mediate profuere ratione formæ, quæ mediantibus aliis actibus logicis introducitur. Et sane actus a Logica, etiam aliquo modo directi, attamen ratione materiæ ad nullam aliam scientiam, sed ad ipsam Logicam pertinentes, videntur satis communiter vocari actus eliciti Logicæ. Sed non est opus, huic liti de nomine diutius immorari.

ARTICULUS III.

Quid, & Quotuplex sit Virtus.

207. **V**irtus in genere ab Aristotele 2. Moral. Nicom. 6. dicitur *habitus, ex quo, & bonus homo*

homo ipse efficietur, & bene opus suum reddet: quod communiter ita explicatur: *Virtus est habitus, qui facit bonum habentem, & opus ejus bonum reddit.* Idem Philosophus 7. *Physic. text. 17.* ait: *Dispositiones enim quadam ejus, quod prestantissimum est, ad optimum sunt: ubi, quamvis videatur tantum loqui de pulchritudine, & robore, tamen ex hoc textu communiter desumunt auctores definitionem virtutis in genere, quod scilicet sit dispositio perfecti ad optimum: intellige perfecti, non antecedenter talis, sed talis formaliter redditi per ipsam virtutem in linea virtutis: intellige etiam optimum non simpliciter, sed in linea virtutis, seu ad finem virtuti prefixum; unde sensus hujus definitionis est: *Virtus est habitus, quo potentia perficitur, & ad finem eidem virtuti prefixum, seu ad optimum in linea ejusdem virtutis, disponitur.**

208. Bonum autem quodlibet est, si est bene dispositum ad suum finem: & siquidem bene dispositum est ad finem suum primum, & ultimum, dicitur *bonum simpliciter*: sic simpliciter bonus est homo, si constitutus sit in gratia Dei, & bene dispositus ad vitam eternam: simpliciter etiam bonus est calamus, si bene aptatus est ad scribendum &c. Si vero aliquid non sit bene dispositum ad suum ultimum, aut primum finem, sed tantum ad aliquem secundarium, non est bonum simpliciter, sed tantum *bonum secundum quid*: & sic, si homo sit tantum bonus Logicus, aut bonus Musicus, non autem sit prae datus gratia Dei, est tantum bonus secundum quid.

209. Jam *virtus*, dividitur (sicut habitus) in *infusam*, & *acquisitam*, quorum terminorum explicatio prorsus similis est illi, quae n. 203. & 204. data est de habitibus: item dividitur in *intellectualem*, & *moralem*. Haec, seu *moralis* (cujus ulterior examinatio ad nostrum scopum non facit) est habitus, qui perficit voluntatem, & opera ejus bona, in ordine ad voluntatem, id est, honesta reddit. *Intellectualis* vero (de qua plura nobis dicenda) est habitus, qui perficit intellectum, & opera ejus bona in ordine ad intellectum, id est, vera reddit: & hoc est, quod Aristoteles vult, dum 6. *Ethicor.* 3. ait, virtutes intellectuales esse ea, quibus anima affir-

man-

mando, aut negando, verum dicit: ubi juxta communem subintelligi debet particula *semper*; nam statim ibidem excludit e numero harum virtutum opinionem, ac existimationem: & rationem addit: Nam existimatione, & opinione fieri potest ut mentiamur: quare, cum per istas etiam aliquando verum dicamus, & tamen virtutes non sint, ad has requiritur, ut semper per ipsas verum dicamus.

210. Ibidem Philosophus dividit virtutes intellectuales in quinque species, nempe *artem, scientiam, prudentiam, sapientiam, intellectum*. Ex his intellectus, prout hic sumitur, non est potentia intellectiva, sed est *habitus principiorum principiorum*, quibus debemus assentiri sine probatione, ne debeamus in infinitum disputare: & ista principia cognoscimus perfecta terminorum penetratione; hinc Aristoteles 1. *Topic.* 1. ait: *Sunt autem vera, & prima principia, quae non per alia, sed per seipsa fidem habent*: hoc est, assensum pariunt.

Ex his principia aliqua sunt *universalissima*: id est: scientiis omnibus communia, ut: *Idem non potest simul esse, & non esse*: alia sunt *particularia*, seu particularibus scientiis propria, ut: *Dictum de omni*: quod pertinet ad Logicam: alia sunt *principia primi generis*, quae sunt omnibus nota, & dicuntur etiam *axiomata*, vel *dignitates*, ut est illud geometricum: *Quae sunt aequalia eidem tertio, sunt aequalia inter se*: alia sunt *secundi generis*, & tantum sapientibus nota, vocanturque *postulata*, ut est illud postulatam geometriae: *Recta linea terminata semper potest produci*.

211. Altera virtus intellectualis *sapientia*, si stricte sumatur, est *scientia rerum per causas altissimas*: ex qua ratione Theologi, & Metaphysici, praeter alios sapientes sunt, utpote qui per rationes sublimissimas agunt de Deo, qui etiam est causa altissima, de quo videatur Angelicus 1. p. q. 1. a. 6. in corp. Tertia virtus intellectualis, seu *scientia*, est *habitus demonstrativus rei per causas evidentes*: ut autem distinguatur a sapientia, intelligi debent, nec res, nec cause altissimae. De quarta prudentia dicit Aristoteles 6. *Ethicor.* 5. quod *habitus sit vera cum ratione actus circa ea, quae & bona, & mala,*

homi-

homini sunt : ab aliis in eundem ferme sensum definitur habitus directivus operationum moralium in particulari ad ultimum finem . Tandem quinta , seu ars , a Philosopho 6. Ethicor. 4. dicitur habitus cum ratione vera effectivus : hoc est (saltem , ut plures , recentiores præsertim , explicant) directivus operationum non moralium .

212. Hoc Giatinus q. 2. a. 4. vult ulterius colligere ex Philosophi dictis 6. Ethic. 5. ubi ait : *Artis est virtus , prudentia autem minime* : & post pauca : *Prudentiam non artem , sed virtutem quandam esse , manifestum est* : quasi diceret (ut interpretatur hic auctor) prudentiam esse virtutem , dirigentem actiones morales , artem vero non esse talem virtutem : posse tamen aliquam virtutem esse artis : hoc est : directivam artis , aut actionum ipsius ad finem moralem . Equidem (ut verum fatear) videtur hic , seu 6. Ethic. c. 4. & 5. uti & 1. Magn. Moral. 33. Aristoteles per artem intelligere habitum , effectivum operis distincti ab operatione , seu post operationem permanentis ; nam cit. c. 5. expresse dicit : *Effectio finis diversum quid ab ea est : actionis vero non semper ; ipsa enim bona actio finis est* : id est : Finis habitus effectivi est distinctus ab effectione , seu operatione , e. g. finis ædificatoriæ , ut eam vocat c. 4. seu architectonicæ , est domus : at vero habitus activi finis est ipsa actio , seu operatio , e. g. prudentiæ est ipsa bona electio : quæ iterum videtur docere 1. Magnor. Moral. c. 33.

Unde , attendendo saltem sensum strictiorem , non videntur habitus activi ab Aristotele computari inter artes . Cum autem neque sint scientiæ , e. g. saltatoria , gladiatoria , musica : neque etiam sint partes prudentiæ ; eo quod non sint habitus directivi operationum moralium (qualis juxta omnes debet esse prudentia , aut ejus partes subjective) deberent juxta Aristotelem generico tantum nomine dici habitus activi : quod non videtur placuisse auctoribus ; unde maluerunt , eos reducere ad artem , saltem minus strictè dictam , & per hanc intelligere habitum directivum operationum non moralium : in quo sensu etiam nos de arte loquimur . vide etiam 2127. 302.

213. Dividitur autem ars ita accepta , vel explicata , in *factivam* , & *activam* . Prior , seu *factiva* est , quæ relinquit opus post suam operationem : tales sunt e. g. *pictoria* , & *architectonica* , quarum prior relinquit imaginem , posterior domum . Altera , seu *activa* est , quæ non relinquit opus post suam operationem : tales sunt e. g. *musica* , *saltatoria* , quæ post editum sonum , aut saltum , nihil relinquunt . Ex quo etiam habetur , quod *actio* , in hoc sensu accepta , significet operationem , quæ non producit opus a se distinctum , & postea permanens : *factio* vero sit operatio , quæ tale permanens opus producit .

Dividitur rursus ars in *liberalem* , & *mechanicam* : Illa , sive *liberalis* est , quæ excolit liberum hominis animum , & cujus actiones non censentur serviles . Altera , seu *mechanica* est ignobilior , ejusque actiones serviles censentur . De hac duplici classe artium compositi sunt duo versiculi , quorum primus liberalis , alter mechanicas indicat : *Lingua , tropus , ratio , numerus , sonus , angulus , astra* : Rus , nemus , arma , rates , vulnera , lana , faber : id est : artes liberales sunt Grammatica , Rhetorica , Logica , Arithmetica , Musica , Geometria , Astronomia : e contra mechanicæ sunt Agricultura , Venatoria , Militaris , Nautica , Chirurgia , Textoria , Fabrilis : quamvis utique nec omnes liberales , nec omnes mechanicæ , tam stricto numero comprehendantur .

ARTICULUS IV.

An Logica sit Virtus Intellectualis .

214. **D**E Logica docente hæc quæstio determinate agitur , uti & sequentes ; quamvis enim in sententia n. 201. adducta , (inquam multum inclino) sint realiter identificata Logica docens , & utens , tamen identificata non sunt juxta aliorum opinionem ; unde , ut in omnium sententia hæc quæstio procedat , a Logica utente abstrahitur . Jam Logicam non esse virtutem moralem , est indubitatum ; non enim actus voluntatis , sed intellectus , dirigit , & hunc , non illam perficit : imo voluntatem in multis Logicis pessimam relinquit : adeoque tantum est quæstio ,

an Logica sit virtus intellectualis, præsertim, an quoad omnes partes, scilicet Analyticam, Topicam, & Sophisticam.

215. Dico cum communi Philosophorum; Logica est secundum omnes partes virtus intellectualis. Prob. conclusio. Virtus intellectualis est, per quam anima semper verum dicit, seu quæ habet actus elicitos semper veros; ergo Logica secundum omnes suas partes est virtus intellectualis. ma. est Aristotelis citati n. 209.

Prob. mi. Actus elicitus Logicæ sunt regulæ Logicæ: sed regulæ Logicæ, tam Analyticæ, quam Topicæ, ac Sophisticæ, sunt semper veræ: ergo per istas Logica semper verum dicit, & eas eliciendo semper elicit actus veros. prob. mi. illæ regulæ sunt semper veræ, quas sequendo semper obtinetur finis intentus a regulis: sed sequendo regulas Logicæ, sive Analyticæ, sive Topicæ, sive Sophisticæ, semper obtinetur finis ab eis intentus, scilicet modus sciendi, vel syllogismus, seu Analyticus, seu Topicus, seu Sophisticus: ergo. ma. est clara; quia sic regulæ sunt conformes objecto, adeoque veræ. mi. patet a posteriori; nam sequendo regulas Analyticæ semper producitur syllogismus vere evidens: & sequendo regulas Topicæ semper producitur syllogismus vere probabilis: itemque vere sophisticus sequendo regulas Sophisticæ.

216. Ob. 1. Virtus est, quæ facit bonum habentem: sed Logica non facit bonum habentem: ergo non est virtus. prob. mi. multi insignes Logici sunt homines vitiosi: ergo per Logicam non fiunt eam habentes boni. Confr. S. Augustinus l. 2. de liber. arbitrii. c. 19. ait: *Virtutibus nemo male utitur*: sed multi male utuntur Logica: ergo hæc non est virtus. Resp. dist. ma. Virtus facit habentem bonum, vel simpliciter, vel secundum quid. conc. ma. semper simpliciter. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. neg. conseq. Possunt homines esse simpliciter mali, hoc est, peccatores etiam graves, & nequam bene ordinati ad suum finem ultimum: & tamen simul esse boni secundum quid, seu boni Logici, pictores, geometræ &c.

Ad confirm. dist. ma. Virtute morali nemo male utitur.

tur. om. maj. virtute intellectuali. neg. maj. & conc. min. dist. conseq. ergo Logica non est virtus moralis. conc. conseq. non est virtus intellectualis. neg. conseq. Virtute quidem morali nemo potest male uti, tanquam causa, eliciendo per illam actum malum; quamvis quis possit ea abuti tanquam objecto, e. g. concipiendo de ipsa vanam gloriam. At vero virtute intellectuali potest quis male uti; nam utique arte militari, & gladiatoria, vel arte saltatoria, aut musica, quæ indubitato sunt virtutes intellectuales, multi abutuntur ad homicidia, ad inanem gloriam, vel etiam impudicitiam. S. Augustinum loc. cit. loqui de virtutibus moralibus, patet legenti citatum caput; nam aperte nominat temperantiam, fortitudinem &c. imo l. 1. *Retract.* c. 9. per virtutem intelligit actum elicatum bonæ voluntatis, seu virtutis ad voluntatem spectantis, adeoque moralis.

217. Obic. 2. Logica per suos actus non semper verum dicit: ergo non est virtus intellectualis. prob. ant. plures actus Logicæ, e. g. de ejus objecto, vel necessitate, de relatione &c. sunt tantum probabiles, & in utramque partem disputabiles: ergo. Resp. dist. ant. Logica non semper verum dicit, per illos actus, a quibus denominatur virtus intellectualis. neg. ant. a quibus denominatur tantum habitus opinativus. conc. ant. & neg. conseq. ad prob. conc. ant. & neg. conseq. Quilibet ferme habitus scientificus præter actus certos, & veros, a quibus denominatur scientia, habet etiam alios tantum probabiles: sic in Physica, Metaphysica, atque etiam in Theologia, dantur plures conclusiones tantum probabiles, quæ ab aliis probabiliter negantur: & sic etiam se habet Logica.

Unde quilibet talis habitus dividendus est in duas partes, unam scientificam, quæ suis actibus constituit virtutem intellectualem, alteram tantum probabilem, quæ suis actibus tantum constituit habitum opinativum. Aliter respondent Conimbricenses *quæst. proæm.* 4. art. 2. asserentes, omnes actus tantum probabiles, de quacumque materia tractent, revocandos esse ad Topicam; cum ad nullam scientiam revocari possint: sed iidem negant *eadem quæst.* art. 3. Dialecticam strictè dictam, id est, Topicam, esse scientiam. Mihi præplacet prior responsio, etiam

etiam ideo; quia juxta eam facilius defenditur; quod etiam Topica sit virtus intellectualis, præsertim, si Topica utens, & docens, juxta dicta *num.* 201. sint realiter identificata.

218. Objic. 3. Virtus ex Aristotele, citato *num.* 207. est, cujus opus semper est bonum: ergo saltem Topica, & Sophistica, non sunt virtus intellectualis. prob. conseq. opus Topicæ, & Sophisticæ, seu syllogismus probabilis, & sophisticus, non est semper bonum: ergo. prob. ant. syllogismus probabilis sæpe, sophisticus semper est falsus: ergo neuter semper est bonus. Resp. dist. ant. Virtus est, cujus opus immediatum, & elicium semper est bonum. conc. ant. cujus opus tantum mediatum, & directum, semper est bonum. neg. ant. & conseq. ad prob. dist. iterum ant. opus immediatum, & elicium Topicæ, & Sophisticæ, non semper est bonum. neg. ant. opus mediatum, & directum. conc. ant. & neg. conseq. ad prob. dist. denuo ant. & syllogismus probabilis, vel sophisticus est opus immediatum, aut elicium. neg. ant. est opus tantum mediatum, & directum. conc. ant. & neg. conseq.

Opus elicium, & immediatum, seu actus immediati, & eliciti Topicæ, ac Sophisticæ, sunt regulæ, & istæ sunt infallibiles: opus vero mediatum, & directum sunt actus regulati, seu directi, scilicet syllogismi probabiles, & Sophistici, qui possunt esse falsi; quia quælibet virtus procurat in suis actibus, non omnem bonitatem, sed tantum sibi propriam, nempe conformitatem cum suis regulis. Sic grammatica non facit, ut propositio non sit mendax, sed tantum, ut sit emendata constructio: imo actus directi saltatoria, & musicæ, nec sunt veri, nec falsi.

Dices. 1. Etiam regulæ Logicæ non sunt semper vere: ergo. prob. ant. regula de conversione per contrapositionem aliquando fallit: ergo. Confir. Vi regula de conversione propositionis affirmativæ universalis potest ex propositione contingens, e. g. ista: *Omne currens est animal*: inferri contingens, e. g. ista: *Aliquod animal est currens*: quæ potest esse falsa: ergo. Resp. neg. ant. ad prob. neg. suppos. Illa regula non est vere regula Logicæ, ut satis jam dictum *num.* 109. Ad confir. neg. ant. In eo casu propositio con-

conversa, etsi apparenter sit absoluta, reipsa est conditionata, de quo vide dicta *n.* 110. unde in ea verbum est non sumitur pro statu, sed per ampliationem, vel alienationem (de quibus terminis vide *n.* 53.) neque hoc est contra dicta *n.* 39. nam ibi egimus tantum de propositionibus contingentibus strictè absolutis.

219. Dices 2. Virtus nec mediate potest disponere ad malum suæ potentie: ergo nec actus directi virtutis intellectualis possunt esse falsi. ant. videtur esse aliquod axioma. conseq. prob. malum intellectus est falsum: ergo, si Logica per actus directos disponit ad falsum, disponit ad malum intellectus, sive suæ potentie. Resp. dist. ant. virtus nec mediate potest disponere ad malum suæ potentie ex intentione sua. conc. ant. præter intentionem suam, & per accidens. neg. ant. & sub eadem dist. conc. vel neg. conseq. ad prob. conc. totum: nego tamen, id fieri ex intentione Logicæ. Sic etiam ars militaris, dum disponit ad invadendum hostem, sæpe per accidens disponit ad mortem sui subjecti. Et eadem ratione Logica, dum disponit ad assensum probabilem, qui sæpius est verus, per accidens aliquando disponit ad assensum falsum; quia probabilia quandoque sunt falsa.

220. Dices 3. Saltem Sophistica ex intentione sua disponit ad falsum, scilicet sophisma: ergo saltem hæc non est virtus. Resp. dist. ant. Sophistica ex intentione sua disponit ad falsum, seu sophisma affirmandum. neg. ant. ad illud apprehendendum, negandum, aut solvendum. conc. ant. & neg. conseq. Non est intellectui malum, si sophisma apprehendat, ac dein neget, vel solvat: & ad hoc inclinat Sophistica: non vero ad sophisma, præsertim cognitum qua tale, affirmandum; quia impossibile est, intellectum assentiri falso, ut falso. Si quis autem putaret, regulas sophisticas disponere ad falsum affirmandum, is non intelligeret regulas, nec haberet virtutem intellectualem, sed habitum erroneum.

Dices 4. Opus virtutis moralis etiam directum non potest esse moraliter malum: ergo etiam opus virtutis intellectualis directum non potest esse intellectualiter malum, sive falsum. Resp. neg. conseq. & paritatem. Malitia operis moralis consistit in dif-

128 *Part. I. Disp. I. Quæst. I. Art. IV.*
formitate cum regulis virtutis moralis: ergo implicat, opus esse malum, & simul conforme illis regulis: at malitia intellectualis, seu falsitas, non consistit in difformitate cum regulis Logicæ, sed in difformitate cum objecto: ergo opus directum Logicæ potest esse conforme hujus regulis, & tamen esse intellectualiter malum, seu falsum.

221. Dices 5. Est axioma: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*: ergo ille habitus non est simpliciter bonus, adeoque neque virtus intellectualis dicendus, qui non ex omni parte, consequenter etiam ex parte actuum directorum, est bonus. Resp. om. ant. neg. conseq. Axioma illud tantum applicari debet actibus moraliter bonis; ad hos enim requiritur, ut eos nulla circumstantia vitiet: & de his actibus loquitur S. Thomas 1. 2. qu. 18. art. 4. ad. 3. non vero de actibus intellectus, ut patet legenti corpus articuli. Forte etiam hoc axioma suo modo applicari potest toti, quod deficiente parte necdum est perfectum. Cæterum ad bonum tantum in aliqua speciali ratione virtutis intellectualis sufficit, ut habeat bonitatem ab ea virtute intentam: sic bona est pictura hominis, etsi careat vita; quia hæc non est bonitas intenta ab arte pingendi: & pariter veritas actuum directorum non est bonitas intenta a Topica, vel Sophistica.

222. Dices 6. Si sufficit ad virtutem intellectualem bonitas actuum elicitorum, etiam ars furandi erit virtus intellectualis: hoc est absurdum: ergo prob. min. nemo propter virtutem suspenditur: ergo ars furandi non est virtus. Resp. 1. Aristoteles 6. Topic. 3. dicit, furem esse bonum, ut Rhetorem bonum: ergo videtur agnoscere, artem furandi, ut artem perorandi, esse virtutem. Resp. 2. dist. maj. ars furandi erit virtus intellectualis, si habeat regulas infallibiles. conc. maj. secus. neg. maj. & sic. dist. min. neg. conseq. ad prob. neg. suppositum, quod aliquis propter artem furandi suspendatur; nam tantum quis suspenditur propter ejus usum moraliter malum: sic ars scribendi est certissime ars, adeoque virtus & tamen multi propter mala scripta puniuntur. Si quis autem sciret optime artem furandi, eam autem non exerceret, non posset puniri: certe Deus sine omni inde-

An Logica sit Virtus Intellectualis. 129
indecentia scit perfectissime omnes modos furandi: quod autem aliquando aliqua virtutes intellectuales prohibeantur, ideo fit; quia facile a scientia transiunt ad ejus exercitium reipublicæ noxium.

223. Objic. 4. *Habitus, & actus specificantur ab objecto*: ergo, si objectum est malum, etiam habitus est malus: sed objectum Topicæ, nempe syllogismus probabilis, est malus: ergo etiam ipse habitus est malus. Confr. Medium non est bonum, nisi ratione finis: ergo, si finis non est bonus, neque medium est bonum: sed syllogismus probabilis, qui est finis Topicæ, quæ est medium, non est bonus; nam sepe est falsus: ergo. Resp. neg. conseq. Argumentum est simile huic: *Cognitio specificatur ab objecto*: ergo, si objectum est corpus, etiam cognitio est corpus. Scilicet, etsi habitus, & actus specificantur ab objecto, non debent habere omnia predicata istius; alias fierent idem: quid autem sit specificari ab objecto, non est hic explicandum, sed alibi.

Ad confr. om. ant. (quod negari posset, nam medium desumit suam bonitatem, non tam a fine, quam ab aptitudine ad finem) dist. conseq. si finis non est bonus in ea ratione, ad quam tendit medium. conc. conseq. si tantum non est bonus in alia ratione. neg. conseq. & dist. subsumptum. syllogismus probabilis non est bonus in ratione formæ, vel artefacti, ad quam bonitatem tendit Topica. neg. subsum. non est semper bonus in ratione veritatis, & quidem per accidens respectu Topicæ docentis, quæ non tendit absolute ad veritatem, sed ad legitimam formam, & probabilitatem: insuper non est semper malus, etiam in ratione veritatis, sed semper bonus. conc. subsumptum, & neg. conseq.

224. Objic. 5. Si aliqua qualitas, e. g. lumen, disponderet oculum ad visionem, ex qua dein oriretur cæcitas, non esset ea qualitas bona oculo: ergo, si Topica disponit intellectum ad actus elicitos, ex quibus sequuntur actus directi mali, non est bona intellectui. Resp. dist. ant. si ex illa visione oriretur cæcitas per se, & quidem cæcitas habitualis. conc. ant. si tantum oriretur per accidens, & quidem cæcitas aliqua tantum transiens. neg. antec. & conseq. Calor stomachi, & frigus cerebri, sunt bona homini; licet

licet per accidens ob pugnam contrariorum lente hominem disponant ad mortem; quia bonum, quod per se conferunt homini, est longe majus, quam sit malum, quod per accidens causant.

Sic etiam Topica est bona intellectui; quia per se ex intentione sua causat imprimis formam syllogismi legitimam, & bonam, item probabilitatem sui actus, dein etiam sæpius veritatem: & hanc saltem semper intendit, quamvis ea aliquando per accidens, & raro excidat, & quidem tantum actualiter, non autem habitualiter, aut stabiliter. Quare non est paritas cum visione, quæ stabilem cecitatem afferret, sed ad summum est paritas cum alia quadam visione, quæ unum objectum clare repræsentaret, sed dein unam, aut alteram visionem impediret, ita tamen, ut postea visus rediret, quod non esset malum æstimabile, præsertim, si illa ipsa res, cujus visio prius impedita fuisset, postea videri posset, ut contingit in veritate, quæ si hodie non invenitur, cras ex melioribus argumentis erui potest.

ARTICULUS V.

An Logica sit Scientia, & Ars.

225. **S**cientia ab Aristotele varie definitur, aut describitur, & hinc cum aliqua descriptione Logicæ non conveniant, quidam auctores negant, eam esse scientiam; unde hæc quæstio plurimum habet de nomine; & juxta varias scientiæ acceptiones est decidenda, adeoque ista primo in medium afferenda sunt. Itaque Aristoteles primo accipit scientiam latissime pro quacumque cognitione, etiam non evidente, ut quandoque etiam a vulgo solet accipi: & in hoc sensu *tract. 1. de prædicam. c. 2.* grammaticam, quæ certe nihil demonstrat, vocat scientiam, ajens: *Scientia in subjecto quidem est in anima: de subjecto vero dicitur, ut de grammatica: id est, ut explicatur Conimbricenses in hunc locum, scientia prædicatur de grammatica tanquam de inferiori.*

226. Secundo accipit Philosophus scientiam pro solis habitibus speculativis, quorum objectum est necessa-

cessarium. Intellige necessarium, non in existendo, qua ratione solus Deus est necessarius: neque etiam tantum necessarium in essendo, sive, ut ei prædicata essentialia necessario conveniant, qua ratione quævis res est necessaria, atque adeo etiam objectum cujuslibet artis: sed necessarium in operando, ita, ut naturaliter res aliter fieri non possit, nec sit libere producta, etiam tantum mediata libertate: & in hoc sensu Aristoteles accipit scientiam *6. Ethic. 3.* ubi ait: *Quod scimus, non posse aliter sese habere existimamus: & post pauca: Scibile igitur necessario est: ergo æternum:* dein *cap. 4.* in hoc distinguit artem a scientia, quod objecta artis non sint ita necessaria, ajens: *Neque enim eorum est ars, quæ ex necessitate vel sunt, vel sunt, neque eorum, quæ sunt secundum naturam.*

Cum igitur etiam objecta artium sint necessaria in essendo, juxta Philosophum hæc necessitas non sufficit pro objecto scientiæ, in hoc secundo sensu acceptæ, sed debet esse major, nempe, ut producat a causa non libera, nec mediate; quia etiam, quæ producantur a causa mediate libera, seu subordinata alicui principio immediate libero, non magis necessaria sunt, quam objecta, seu opera multarum artium, quæ applicant activa passivis, a quibus dein necessario agentibus prodit effectus: verbo: Philosophus vult, objectum scientiæ ita acceptæ non debere ulli principio libero quoad suam productionem subjacere, & a scientia tali tantum speculative considerari.

227. Tertio accipit Aristoteles scientiam pro quavis notitia certa, & evidente, per demonstrationem comparata: & sic eam accipit *1. Poster. 2.* dum ait: *Scire autem arbitramur unumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, qui est secundum accidens, cum causam existimamus cognoscere, propter quam res est, quod illius causa est, & non contingere, hoc aliter se habere: id est: scire (præsertim per demonstrationem a priori, sive propter quid) est cognoscere causam rei, & per causam rem, ac necessariam utriusque connexionem.*

Hinc communiter etiam est recepta definitio scientiæ; quod sit *cognitio evidens rei per causam: vel etiam cognitio evidens causa per rem, sive effectum: si nem-*

si nempe sit demonstratio a posteriori, sive quia: nisi quis cum De Benedictis l.4. Log. qu.2. c.1. velit dicere, quod cognitio rei per causam sit duplex: una, in qua res, quæ assumitur ad aliquid probandum, est causa hujus: quod convenit soli demonstrationi a priori altera, in qua tantum una notitia est causa alterius notitiæ: quod convenit etiam demonstrationi a posteriori. Et hæc quidem est scientia actualis, seu actus scientificus: habitus vero inclinans ad tales cognitiones, seu actus, est scientia habitualis. Juxta hanc acceptionem dividit Aristoteles 2. *Metaph. tex. 3.* scientiam, in practicam, & speculativam, & 6. *Metaphys. text. 1.* in factivam, & activam. His positis,

228. Dico 1. Logica est scientia in hoc tertio sensu accepta; ita communis: nec facile aliqui Logicam negant esse scientiam, nisi in secundo sensu acceptam, in quo sensu nec nos eam scientiam esse defendimus. Prob. conclusio. Logica est habitus inclinans ad actus scientificos: ergo est scientia, seu habitus scientificus. prob. ant. Logica inclinatur ad actus ex principiis certis, & evidentibus; per demonstrationem deductos, seu ad cognitiones evidentes per causam: sed hi actus sunt scientifici: ergo. maj. prob. Logica inclinatur ad suas regulas: hæc sunt actus evidentes, non quidem immediate per se nobis noti, sed tamen ex principiis evidentibus deducti, ut patet consideranti Summulas, & magis Organum Aristotelis: ergo. Confirm. In regulis Logicæ fundantur demonstrationes aliarum scientiarum: ergo si illæ regulæ non sunt evidentes, neque erunt istæ demonstrationes: hoc admitti non potest: ergo.

229. Dico 2. Logica etiam est ars, saltem minus stricte dicta, juxta explicationem num. 212. datam, ita nostri communiter. Prob. conclusio. *Ars* juxta Aristotelem 6. *Ethic. 4.* est habitus cum ratione vera affectivus: hoc est, ut communiter exponunt, est habitus infallibili ratione, seu methodo productivus operationum non moralium: sed talis habitus est Logica: ergo est ars. prob. min. Logica est habitus productivus modorum sciendi, & quidem infallibili methodo, seu per regulas certas, ac demonstratas: atqui modi sciendi sunt operationes non morales, sed intellectuales: ergo.

230. Ob.

230. Ob. 1. contra 1. conclus. Idem non potest simul esse ars, & scientia: sed Logica est ars: ergo non potest esse scientia. prob. ma. membra dividentia debent esse opposita: sed ars, & scientia, sunt membra dividentia virtutis intellectualis: ergo debent esse opposita, consequenter idem non potest esse simul ars, & scientia. Resp. 1. dist. ma. idem non potest simul esse ars, & scientia secundo modo accepta. conc. ma. scientia tertio modo accepta. neg. ma. & conc. mi. neg. conseq. ad prob. om. ma. dist. mi. ars, & scientia secundo modo accepta, sunt membra dividentia. conc. mi. scientia tertio modo accepta. neg. mi. & conseq.

Aristoteles 6. *Ethic. 3.* in ea divisione artis, scientiæ, & prudentiæ accipit scientiam secundo modo, ut jam notavimus num. 226. Respondent alii 2. neg. ma. ad probat. dist. ma. membra dividentia debent esse opposita præcisive. conc. ma. exclusive. neg. ma. & conc. mi. sub priori distinctione conc. vel neg. conseq. Exclusive opponuntur, quæ se mutuo excludunt: at vero præcisive, quæ ita se habent, ut neutrum per se ex conceptu suo includat alterum: & sic opponuntur scientia, & ars.

231. Ob. 2. Est effatum Aristotelis 2. *Metaph. 3.* Absurdum est, simul scientiam, & modum scientiæ querere: ergo scientia, & modus sciendi non sunt idem: sed Logica est modus sciendi: ergo non est scientia. Resp. dist. conseq. scientia, & nullus modus sciendi sunt idem. neg. conseq. scientia, & aliquis modus sciendi, de quo ibi agit Aristoteles. conc. conseq. & dist. subsumptum. Logica est modus sciendi talis, de quale ibi agit Aristoteles. neg. subsumptum. est alius modus sciendi. conc. subsumptum. & neg. juxta.

Aristoteles loco citato non intelligit per modum sciendi cognitionem aliquam, seu manifestationem ignoti per notius, vel habitum ad tales cognitiones inclinantem, ut ex num. 56. communiter solet intelligi: sed potius intelligit argumenta, seu probationes, quæ adhiberi debeant; nam ait, aliquos nolle admittere, nisi mathematice loquentes, hoc est, asserentes argumenta mathematice certa, vel ex Mathesi petita; alios nolle argumenta, nisi ab exem-

Tom. I.

G

plis

plis petita : alios non nisi a testimoniis Poetarum accepta : e contra alios nolle argumenta certa ; eo quod non facile ea consequi possint ; unde ait , primo statuendum modum scientiæ , hoc est , quibus argumentis utendum : sed hæc non impediunt , quominus modus sciendi alius , qualem Logicam esse diximus , possit simul esse scientia .

232. Ob. 3. Objectum scientiæ non sunt singularia : objectum Logicæ sunt singularia : ergo Logica non est scientia . 1. p. ant. constat ex axioma Philosophico : *Scientia non agunt de singularibus* . 2. p. ant. patet ex eo , quod Logica producat operationes singulares , definitiones , argumentationes &c. ergo . Resp. dist. 1. p. ant. objectum scientiæ non sunt singularia singulariter considerata . conc. ant. universaliter considerata . neg. ant. & dist. etiam 2. p. objectum Logicæ sunt singularia universaliter considerata . conc. ant. singulariter considerata . neg. ant. & conseq.

Ad prob. concedo , quod Logica producat operationes singulares : attamen producit eas per regulas universales , & universaliter de operationibus logicis loquentes : non enim dicit regula : *Hic syllogismus debet habere tres terminos &c.* sed dicit : *Omnis syllogismus &c.* Aliud est , quod hæc regulæ universaliter loquentes dein in particulari syllogifinis singularibus applicentur .

233. Ob. 4. Logica est instrumentum scientiarum : ergo non est scientia . prob. conseq. malleus , quies instrumentum fabri , non est faber : ergo Logica , quæ est instrumentum scientiarum , non est scientia . Resp. neg. conseq. ad prob. neg. iterum conseq. Inductio est manca ; licet enim aliqua instrumenta non sint similia iis , quorum sunt instrumenta , tamen alia instrumenta ipsis similia sunt . Sic sæpe homo est instrumentum alterius hominis , qui per priorem aliquid exequitur : item ars pharmacopœa , & frænsactoria , sunt instrumentum artis medicæ , & equestris , licet utraq; sit ars . Si fors dicas , has artes non esse instrumenta aliarum artium , sed tantum conficere earum instrumenta , respondeo , etiam Logicam non alia ratione esse instrumentum aliarum scientiarum , nisi quatenus in earum gratiam producit modos , seu instrumenta sciendi .

234. Ob.

234. Ob. 5. Juxta nos etiam artes mechanicæ essent scientiæ : hoc est absurdum : ergo . prob. ma. etiam demonstrant suas regulas : sed hoc juxta nos sufficit ad scientiam : ergo . ma. prob. Aristoteles 1. *Metaphys.* 1. inter veros artifices , & puros empiricos , seu sola experientia præditos , ponit discrimen his verbis : *Illi quidem sciunt causam , hi vero minime* : ergo . Resp. neg. ma. ad prob. neg. ma. ad hujus prob. neg. conseq. Verbum *sciunt* ibi sumitur latissime in primo sensu , explicato *num.* 225. neque enim futores , aut factores , suis tyronibus regulas per demonstrationes proponunt reducendo eas ad prima principia , sed tantum dicunt , hoc ita , illud aliter faciendum : & tyrones credunt . Si quis autem regulas demonstraret , id non faceret ut mechanicus artifex , sed ut aliunde scientificus , & sepius ut peritus Mathematicus .

235. Ob. 6. contra 2. conclus. Logica est scientia : ergo non est ars . prob. conseq. objectum scientiæ est necessarium : & objectum artis non est necessarium : ergo non potest idem habitus esse ars , & scientia ; alias haberet , & non haberet objectum necessarium . Confirm. Scientia versatur circa universalia : ars versatur circa singularia : ergo non potest idem habitus esse scientia , & ars : ergo nec Logica . Resp. dist. ant. Logica est scientia secundo modo accepta . neg. ant. tertio modo accepta . conc. ant. & neg. conseq. ad prob. dist. ant. objectum scientiæ secundo modo acceptæ debet esse necessarium aliquo modo , quo modo non debet esse necessarium objectum artis . conc. ant. objectum scientiæ tertio modo acceptæ . neg. ant. & conseq. videantur dicta *num.* 226. & seq. Ad confirm. dist. 2. p. ant. Ars versatur circa singularia , ea singulariter producendo . conc. ant. ea singulariter considerando . neg. ant. & conseq. vide dicta *num.* 232.

ARTICULUS VI.

Quid sit Cognitio Practica .

236. **A**Ntequam decidatur , an Logica sit practica , an speculativa , decidendum est , quid requi-

requiratur ad cognitionem practicam, a qua elicita possit habitus dici practicus. Communiter quidem dicitur esse *cognitio practica, cuius finis est opus*, seu quæ per se dirigit ad effectiorem operis: e contra *cognitio speculativa, cuius finis est veritas*: seu quæ quiescit in veritate cognita, nec per se dirigit ad opus. Sed lis est de nomine, præsertim cum Scotis; quid nempe intelligatur nomine *operis*, vel, ut ex græco dicitur, *praxis*. Equidem hæc vox *actio-* nem significat, eamque Aristoteles contra ponit sæpe *factioni*, de quibus *num. 213*. At certe etiam hæc vox, saltem latius sumpta, *factionem* aliquando significare debet; cum etiam *artes factivæ*, e. g. pictoria, architectonica, juxta omnes sint practica: sed de hoc non hic quaritur.

237. Quæstio hic est, quid sit *praxis*, sive, an per praxin intelligatur actio, vel operatio quæcumque, sive sit actus intellectus, sive alterius potentia, vel, an actus intellectus excludatur ab hac appellatione. Hoc secundum dicitur tenere Scotus, licet Maftrius *disp. 12. Log. qu. 5. a. 1. num. 106*. velit, subtilem Doctorem non esse intelligendum de actu intellectus, a voluntate imperato. Consentiant plerique Scotista, & non pauci etiam alii. De mente S. Thomæ ajunt Conimbricenses *quæst. proæm. 4. a. 5.* non constare. E contra prius, seu etiam actum intellectus posse esse praxin, cum Suarezio *tom. 2. Metaph. disp. 44. sec. 13. num. 26*. Vasquezio *tom. 1. in 1. p. disp. 8. c. 4. & 5.* Conimbricensibus *quæst. proæm. 4. a. 5.* tenent communissime nostri, atque etiam communiter alii, adeo, ut Semeri *disp. 1. Logic. qu. 5. a. 1.* dicat, oppositam Scoti sententiam habere infinitos adversarios, inter quos velit etiam ipse esse.

238. Dico 1. Cognitio practica est illa, quæ dirigit ad opus, seu ad operationem, sive intellectus, sive alterius potentia. Prob. conclus. Cognitio, quæ dirigit ad opus, etiam intellectus, non sinit in cognitione, vel contemplatione objecti, nec ejus finis est sola veritas, sed opus: ergo non est speculativa: ergo practica. ant. patet. conseq. 1. prob. ex Aristotele, qui 2. *Metaphys. 1.* sic ait: *Speculativa scientiæ etenim finis veritas: practica autem opus*. prob. etiam

etiam 2. conseq. ex eo, quod non dentur cognitiones humanæ, mediæ inter speculativas, & practicas. Confirm. 1. Actus a prudentia imperatus est praxis; nam prudentia est innegabiliter practica: sed actus hic sæpe est actus intellectus, e. g. actus fidei, vel bona existimatio de proximo &c. ergo actus etiam intellectus est praxis: ergo cognitio ad eum tanquam ad opus dirigens, est practica.

Confr. 2. præcipue contra Maftrium. Actus intellectus imperatus ab actu voluntatis est praxis, ut fatetur Maftrius, citatus *n. 237*. ergo etiam non imperatus, sed directus ab alia prævia cognitione. prob. conseq. talis actus imperatus non est minus actus intellectus, quam alius non imperatus, nec intellectus ad illum magis extenditur, quam ad alium: ergo. Quod enim Maftrius ait, intellectum, ut vocat, imperatum, seu voluntatis imperio determinatum, distinguui ab intellectu non imperato, & actum intellectus imperati non esse actum intellectus, sed voluntatis, est gratis dictum: & eodem jure dici poterit, intellectum tendentem ad opus distinguui ab intellectu quiescente in sola cognitione veritatis.

239. Dico 2. Cognitio practica debet dirigere ad opus factibile ab habente eam cognitionem. ita teste Arriaga *disp. 1. Log. sec. 4. n. 52.* communis omnium: & prob. Imprimis opus tale, seu praxis, debet esse aliquid absolute factibile, seu possibile; nam non datur cognitio ad faciendam Chimæram: & si quis putaret, se habere hac de re cognitionem practicam, & ea motus adhiberet etiam media putativa ad producendam Chimæram, deciperetur, & haberet tantum cognitionem speculativam falsam. Dixi, opus debere esse factibile; non enim requiritur, ut opus fiat in actu secundo, seu, ut habeatur intentio illud faciendi; nam sine his tamen cognitio erit practica in actu primo: si autem ipsa executio operis accedat, erit practica in actu secundo.

Uterius debet opus illud etiam esse aliquo modo factibile ab habente cognitionem; nam cognitio practica debet esse principium agendi: sed nequit esse tale, nisi respectu habentis ipsam: ergo. prob. ni. cognitio talis est principium agendi eatenus, quatenus dirigit representando objectum factibile,